

γάζετο νὰ χαρῇ ἐκ τούτου. Τὸν νυντίον, ἐθλίβε-ο. Ἡ Γενεθιῆς ἦτο δι' αὐτὸν γυνὴ ἀπηγορευμένη, διὰ τριπλοῦ χαλκίνου φράκτου· ἐν τῇ ιδίᾳ αὐτῆς ἀξιοπρεπείᾳ, ἐκ τοῦ σεβασμοῦ ὃν ἔτρεφεν αὐτὸς εἰς αὐτὸν, καὶ ἐκ τῆς ἀφοσιώσεως ἣν εἶχεν εἰς τὸν σύζυγόν της, μεθ' ὅλην τὴν ἀποθάρρουν καὶ τὴν ὀργὴν αὐτῆς.

Ἡ Μυγαλινὴ ἠσθάνετο ἰδικιτέρην φιλίαν πρὸς τὸν Τουρζῆ. Τὸν εἶχε καταστήσει ἐμπιστον ἀ' τῆς, καὶ τὸν ἐθώπευεν ὡς μεγαλύτερον ἀδελφόν. Ἐπρεχε πρώτη ἄλλα ὡς ἦσαν αὐτὸν ἐρχόμενον. Ἐκείνος τὴν ἡσυχάζετο καὶ τὴν ἐλάμβανεν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ.

— Ἀκουσε, τῷ ἔλεγε μίαν ἡμέραν, περιφέρουσα τοὺς μικροὺς δακτύλους της ἐπὶ τῆς γυναιῆδος τοῦ δικαστοῦ, οὐδεὶς εἶνε εὐτυχῆς ἐδῶ. Δὲν δυσιππιστοῦσι πρὸς ἐμεῖ, διότι δὲν βλέπω. Ἐάν ὅμως δὲν βλέπω, ἀκούω, ἢ μαντεύω. Καὶ ἦταν ἀκόμη σιγῶσιν, ἐκ τῆς σιγῆς τῶν ἑννῶ καλλίτερον. Ὁ πατέρας στενοχωρεῖται... ἡ μητέρα κλαίει... Δικτί;

— Μικρῆ, ὅταν ἡ μήτηρ σου κλαίῃ, πῆγαινε νὰ κρεμασθῇ εἰς τὸν λαιμόν της· θὰ τὴν παρηγορήσῃ. Ἦλ' τῇ εἶπες ὅτι τὴν ἀγκάλας, ὅτι περὶ αὐτὴν ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι γνωρίζοντες ὅτι εἶνε δυστυχῆς, οἵτινες τὴν λυπῶνται. Ὦ τῇ εἶπες νὰ μὴ κλαίῃ, καθότι συχνὰ τὰ δάκρυα ἐξοργίζουσι τὸν ἄνδρα ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου χύνονται, ἐάν πράγματι εἶνε ἔνοχος. Ὦ τῇ εἶπες, ὅτι πρέπει νὰ διαφυλάττῃ τὴν σπουδὴν ὅλον ἐπιεικειᾶς καὶ συγγνώμης, καθότι αἱ τρικυμίαι δὲν διαρκῶσι, καὶ ὅτι ὀφείλει νὰ προσέχη, μὴ προεξοφλήσῃ τὸ μέλλον δι' ἀθεραπείτου τινὸς ἀφροσύνης, ἐάν θέλῃ μίαν ἡμέραν ἢ γαλήνην νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὸ πνεῦμά της καὶ ἡ εὐτυχία εἰς τὸν οἶκόν της.

(ἀκολουθεῖ)

ΑΝΕΚΔΟΤΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΕΤΡΟΜΗΝΗΝ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΗΛΗΝ

Ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς παρισινῆς Revue d'histoire diplomatique (ἔτους Β'. τεύχ. 3, σ. 410—423) ὁ ῥωσὸς ἱστοριογράφος κ. Βασίλειος Βίλθανωφ, δημοσιεύει διδασκαλικὴν βιβλιογραφικὴν μελέτην περὶ τῆς Συλλογῆς ἱστορικῶν μνημείων τῆς Ρωσσίας, τῆς ἐκδομένης ὑπὸ τῆς ἐν Πετρούπολει Ρωσσιτικῆς ἱστορικῆς ἑταιρείας, τῆς ὁποίας μέλη συγγράμματα πάντες οἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τοῖς γράμμασιν ἐξέχοντες ῥωσσοί, εὐθὺς δ' ἐξ ἀρχῆς τῆς συστάσεώς της ἦσαν τοιαῦτα καὶ ὁ πρῶτος διάδοχος καὶ νῦν αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Γ' καὶ ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς αὐτοκρατορίας πρίγκηψ Γορτσάκωφ.

Σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ταύτης εἶνε, ὡς καὶ τῶν ὁμοίων της ἀλλοῦ τῆς Εὐρώπης, νὰ περισυναγάγῃ καὶ ἐκδώσῃ πᾶν ἀνέκδοτον ἱστορικὸν ἔγγραφον, χρησιμεῖον πρὸς διαφωτισμὸν τῆς ρωστικῆς ἱστορίας, εἴτε ἐν τοῖς ρωστικοῖς ἀρχείοις, δημοσίαις τε καὶ ἰδιωτικοῖς εἶνε ἀναποτακτικωμένον, εἴτε ἐν τοῖς τῶν ξένων κρατῶν. Χάρης δὲ εἰς τὸ ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ὑψηλὴν προστάσιαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ', καὶ τοῦ πρίγκηπος Γορτσάκωφ ἐνόσω ἔζη, ὅχι μόνον τὰ ρωσικὰ ἀρχεῖα προθύμως ἠνοιξαν τὰς πύλας τῶν εἰς τοὺς ῥώστους ἱστοριογράφοις τῆς ἑταιρείας, ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων κρατῶν τὰ πλεῖστα, ὥστε ὅχι μόνον ρωσικῆς πηγῆς καὶ ἀντιλήψεως, ἀλλὰ καὶ ξένης ἔγγραφα περιέχει ἡ συλλογὴ αὕτη, τὰς ἐμπιστευτικάς πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν ἐλθέσας τῶν ἐν Πετρούπολει ξένων πρεσβειῶν, καὶ ἰδιωτῶν σπουδαίων κρίσεις, διὰ νὰ ἐπιχρῆσται ἀφ' ὧν καὶ πληρῆς τὸ ῥῶς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ρωσικοῦ κράτους. Φυσικῶς τῷ λόγῳ δὲ, καὶ γραμματικῶς μέσῃ διαβέβαι ἀφ' ὧν ἡ ἑταιρεία αὕτη, ὥστε ἐντὺς 21 ἔτους, ὅσα ἀρθροὶ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της, κατ' ὅσον τὸ μέγα ἀριθμὸς ἔργων, νὰ δημοσιεύσῃ 6 ἢ ἀρκούντως ὀγκώδεις τόμους, ἐξ ὧν 5 ἢ μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ δὲ λοιποὶ δέκα εἰς τοὺς αἰῶνας 15ον, 16ον, 17ον καὶ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 19ου, βεβαίως δὲ ἀκόμη δὲν ἐξηγητήθη τὸ ὅλκον τῶν πρὸ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἀλλὰ θὰ δημοσιευθῶσιν ἀκόμη πολλοὶ τόμοι ἀφορῶντες αὐτούς. Καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ὅμως ἐκδοθέντα, ἀποτελοῦσι πολυτιμώτατον θησαυρὸν διὰ τὴν ἱστορίαν, οὐ μόνον τῆς Ρωσσίας, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς τελευταίους τρεῖς αἰῶνας, ὡς πειστικώτατα ἀποδεικνύει ὁ κ. Βίλθανωφ, ἐν τῇ ἐμβριθεῖ τῆς Συλλογῆς περιγραφῇ, ἢ καὶ κυρίως ἐξετάζει ἐν αὐτῇ τὰς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσσίας σχέσεις κατὰ τὰ ἐν τῇ Συλλογῇ ἔγγραφα.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ πάντων τῶν ῥώστων μοναρχῶν τῶν αἰώνων τούτων, τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ Αἰκατερίνης τῆς Β' αἱ βασιλεῖαι διαφωτίζονται καλλίον διὰ τῶν ἤδη ἐκδομένων τῶν, ἀκριβῶς δηλ. τῶν ἡγμένων, τῶν ὁποίων τοὺς μεγάλους πολιτικούς σκοποὺς, ὡς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν, ἐνδιαφερόμεθα μεγάλως νὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ἐκινήθη, ὡς εἰκόσ, ἡ περιέργειά μου, καὶ ἔσπευτα εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην, πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἐν λόγῳ Συλλογῆς, μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ εἶρο κανὲν ἡμεῖς ἐνδιαφέρον, τῶς ἀγνωστον ἔγγραφον ἐν αὐτῇ. Εὐτυχῶς δὲ πάντα τὰ ἔγγραφα αὐτῆς, εἶνε δημοσιευμένα ὅχι μόνον ρωσιστῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ τῶν γλώσσαις, ἀγγλικῇ, γαλλικῇ, γερμανικῇ καὶ λατινικῇ, ὅσα ἐν μιᾷ τῶν γλωσσῶν τούτων, εἴτε ὑπὸ ῥώστων, εἴτε ὑπὸ ξένων ἀρχικῶς συνετάχθησαν.

Ἀναδιδόναι λοιπὸν τοὺς τόμους τούτους, εἶρον πλεῖστα, κατὰ τὸ μέλλον καὶ ἔπτον τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἐνδιαφέροντα ἔγγραφα, τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότατα περιέχονται ἐν τοῖς τόμοις Α'. (Ἀλληλογραφία καὶ μυστικαὶ ἐδηγίαι Αἰκατερίνης τῆς Β' πρὸς τὸν κόμητα Ἀλέξιον Ὀρλώφ,

κατὰ τὴν περιόδον τῶν ἐμῶν χρόνων τοῦ ἀτυχῆ ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἐν ἔτει 1769, ρωσιστὶ). Γ'. (ὑπόμνημα τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α'. περὶ τῆς πολιτικῆς του υπηρεσίας ἀπὸ τοῦ 1798 — 1822, καὶ Σχέδιον ἀπαντήσεως εἰς ἐπιστολὰς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σπάρτης Πέτρου Μαυρομυιᾶλη ἀμφότερα γαλλιστὶ) καὶ ΝΖ'. (Διπλωματικὴ ἀλληλογραφία Αἰκατερίνης Β'. ρωσιστὶ, γαλλιστὶ καὶ γερμανιστὶ). Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἐγγράφων τούτων τὸ ἀξιοπεριεργότατον βεβαίως δι' ἡμᾶς εἶνε, αἱ μυστικαὶ ὁδηγίαι, τὰς ὁποίας ἡ μεταγαλεπύθολος ἐκείνη αὐτοκράτειρα εἶχε δώσει πρὸς τὸν Ὀρλώφ, ὅτε τὸν ἐξαπέστειλε νὰ δείξῃ διὰ πρῶτην φορὰν ρωσικὸν στίλον ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἕλληνας· διότι ἐκ τῶν ὁδηγιῶν τούτων γίνεται δῆλον, ἂν δι' ἀνικανότητά του ὁ Ὀρλώφ διηγήθην τόσον κακῶς τὴν ἐπανάστασιν ἐκείνην ἢ ἐπίτηδες ἐπραξεν οὕτω, καθ' ὅς εἶχεν ὁδηγίαις. Ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ρωσικῆς μετάφρασιν τοῦ ἐγγράφου τούτου δὲν ἀπετόλμησα διὰ τὸ ἐλλειπεῖς τῶν γνώσεών μου ἐν τῇ γλώσσῃ ταύτῃ, ἀφίνω δ' εἰς ἄλλον ὁμογενῆ λόγιον, εἰδήμονα αὐτῆς, νὰ πράξῃ τοῦτο ἐπιτυχῶς. Τὸ δὲ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον ὑπόμνημα τοῦ Καποδιστρίου, εἶνε ἐπίσης λίαν ἐνδιαφέρον, ὡς δεικνύον τὴν ἄκραν τιμιότητα, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἀνδρός, προτιμήσαντος διὰ τὰς δύο ταύτας ἀρετὰς του, νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐπιζήτησιν θέσιν του· διότι, δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρῇ αὐτὴν, χωρὶς νὰ βοηθήσῃ τοὺς περὶ τῶν ὁλων ἀγωνιζομένους ἐμοσθινεῖς του, ὡς ρώσος δ' ὑπουργὸς δὲν ἤθελε νὰ πράξῃ τοῦτο, ἵνα μὴ ἐκθέσῃ τὸν αὐτοκράτορα πρὸς τοὺς συμμάχους του. Τοῦ ὑπομνήματος ὅμως τούτου, ἥ τε ὑπαρξὶς καὶ τὰ περιεχόμενα, ἐν τοῖς καθόλου τοῦλάχιστον, ἦσαν ἤδη γνωστὰ καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεώς του ἐν τῷ Γ'. τόμῳ τῆς Συλλογῆς, ἐν ἔτει 1868. Ἐκτὸς δὲ τούτου, εἶνε καὶ λίαν διεξοδικὸν καὶ ἀκατάλληλον πρὸς δημοσίευσιν ἐν ἐφημερίδι. Τὴν πρὸς τὸν Πετρόμπεην ὅμως ἐπιστολὴν τοῦ Καποδιστρίου, δὲν ἐνθυμούμαι νὰ εἰδῶν πού ἄλλοῦ μέχρι τοῦδε δημοσιευμένην. Ὅ,τι λέγει ἐν αὐτῇ ὁ Καποδίστριας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῶν Σπαρτιατῶν, τὸ αὐτὸ εἶχεν εἰπεῖ καὶ γράφει καὶ πρὸς ἄλλους ἐκ τῶν τότε ἐξεχόντων Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς τὸ περιεχόμενον, εἶνε καὶ ἄλλοθεν ἐν τοῖς κυριωτάτοις γνωστὸν, τὴν πρὸς τὸν Πετρόμπεην ὅμως ἀπάντησίν του, εἶτε διότι ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν ἐπιστημώτερον τῶν τότε Ἑλλήνων ἀρχόντων, εἶτε διότι συγκεκριμένοι, ὡς ἐν προγράμματι, πᾶν ὅ,τι ὡς ρώσος ὑπουργὸς εἶπε καὶ ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐμοσθινεῖς του, ἐθεώρησεν αὐτὸς ὁ Καποδίστριας ὡς τὴν ἐπιστημωτάτην του τοῦ εἶδους τούτου δῆλωσιν, διὸ μόνον ταύτην μετέφρασε γαλλιστὶ χάριν τοῦ κράτους· ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ δημοσιευθῇ ἐν πιστῇ ὁλῶς μεταφράσει. Ἄν σφίζεται πού τὸ πρωτότυπον τοῦ σπουδαιωτάτου τούτου ἐγγράφου ἀγνοῶ, βεβαίως ὅμως τὸ πρωτότυπον τοῦτο ἦτο γεγραμμένον ἑλληνιστὶ, καὶ διότι πρὸς Ἕλληνα

ἀπηυθύνετο, καὶ διότι, ἂν ἦτο γεγραμμένον ρωσιστὶ, ἡ μετάφρασίς του θὰ ἦτο περιττή.

Ἐγράφη δὲ, φαίνεται, ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1820, διότι ἡ μετάφρασις, ἥτις εἶνε καὶ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου, φέρει χρονολογίαν 20 Φεβρουαρίου 1820, ἐν Πετροπόλει. ἐκ σημειώσεως δὲ τινος ἐπ' αὐτῆς μανθάνομεν, ὅτι ἐνεχειρίσθη τὸ πρωτότυπον εἰς τὸν Κυριακὸν Καμαρινὸν τῇ 19ῃ Ἀπριλίου 1820, ἥτοι ἐν ἔτος περίπου πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς μεγάλῃς ἐπανάστασεως τοῦ 1821. Τὴν περὶ τοῦ περιεχομένου κρίσιν ἀφίνω τοῖς ἀναγνώσταις ἐλευθέραν, δὲν θεωρῶ ὅλως περιττὴν νὰ σημειώσω ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ὁ αἰδιδίμος Κοραΐς καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν τότε ἐξεχόντων ὁμογενῶν, εἶχον τὴν αὐτὴν καὶ ὁ Καποδίστριας γνώμην, ὅτι τὸ ἔθνος ἔπρεπε νὰ παρασκευασθῇ πρότερον δεόντως πρὸς ἐλεύθερον βίον καὶ ἔπειτα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. ἵνα μὴ περιπέσῃ ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ εἰς ἐξαγρίωσιν, μηδὲ νὰ σκοπτάτῃ εἰς κάθε βήμα του ἐν τῇ αὐτοδιοικήσει· κρίνων δὲ τις σήμερον ἐκ τῶν ὑπέρων, δὲν δύναται ν' ἀποδώσῃ πολὺ ἄδικον εἰς τοὺς ἔχοντας τότε τοιαύτην γνώμην. Ἄλλως δὲ, καὶ ἐ πατριωτισμὸς τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἡ ἀδίαφορος περὶ τοῦ ἔθνους τουμέριμνα, καταρτίζεται πληρέστατα ἐκ τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὑπομνήματός του. Μὴ λησμονώμεν δὲ, καὶ ὅτι γράφει ὡς ὑπουργὸς ζένων κράτους. Ἡ δὲ γνώμη του, ὅτι τὰ ἐν Τουρκίᾳ σχολεῖα πρέπει νὰ λειτουργήσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ μὴ ἐκκλησιῶν διδασκάλους καὶ δεδουλικασμένους, καὶ ὅτι μὴ μόνον τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς διδασκάλους δὲν ἀποτινασσεται ζέως ζυγός, οὐδ' ἐλευθεροῦται λαὸς τις, ἡ γνώμη αὕτη εἶνε σωφράτα, καὶ ἄξιον καὶ σήμερον μεγίστης προσοχῆς παρ' ἡμῶν. Καί· καθ' ὅλου, παρ' ὅλην τὴν διπλωματικὴν του ἐπιτηδειότητα, ὁ Καποδίστριας προδίδεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ του ταύτῃ καθοδηγῶν τοὺς ἐμοσθινεῖς του περὶ τοῦ πρακτέου ἐν τῷ παρασκευαζομένῳ ἄγῳ, τοῦ ὁποίου εἶχε γνώσιν ὅπως καὶ ὁ Πετρόμπεης, ὅστις μεμνημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἠθέλησε δι' ἰδικαίτερον του ἀπεσταλμένον πρὸς τὸν Καποδίστριαν, νὰ μάθῃ κατὰ πόσον αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Φιλικῶ ἦσαν βάσιμοι καὶ τί ἠδύνατο νὰ περιμένῃ ἐκ Ρωσσίας. Ἰδοὺ δ' ἡ ἐπιστολὴ αὕτη τοῦ Καποδιστρίου, ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.

«Πρὸς τὸν Πετρόμπεην, ἀρχηγὸν τῶν Σπαρτιατῶν.

«Ὁ πιστὸς σας δοῦλος κ. Καμαρινὸς ἐφθασεν ἐσχάτως ἐνταῦθα καὶ μοὶ ἐνεχείρισε τὰς ἐπιστολὰς· τὰς ὁποίας μοὶ ἐκάματε τὴν τιμὴν νὰ μοὶ γράψῃτε τῇ 20ῃ Νοεμβρίου 1818 καὶ τῇ 3ῃ Αὐγούστου 1819.

»Μοὶ ἐξέθηκε προσέτι τὴν κατὰστασιν τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν διοικεῖτε, καὶ μοὶ ἐδήλωσε τὰ ἀγαθὰ σας σχέδια, τὰς ἐλπίδας τῶν συμπολιτῶν σας καὶ τὰς εὐχὰς αὐτῶν.

»Ἀρχομαι τῆς ἀπαντήσεώς μου, ἐκφράζων τὴν εὐγνωμοσύνην, διὰ τὴν καλὴν σας ἰδέαν, τὴν ὁποίαν ἔχετε περὶ τοῦ ζήλου μου πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῆς κοινῆς πατρίδος.

»Ἡ γνώμη μου περὶ τούτου εἶνε σαφὴς καὶ ὀρι-

στική, τσάκις δὲ καὶ πρὸς τούτους ἐν διαφόροις χώραις ἐπανελάθον αὐτὴν καὶ προφορικῶς καὶ ἐγγράφως, ὥστε θὰ ἦτο τοῦ λοιποῦ ἀδύνατον ν' ἀπατηθῇ τις περὶ τῶν συμβουλῶν, τὰς ὁποίας ἤμπορὸν νὰ δώσω καὶ περὶ τοῦ τί ἤμπορὸν νὰ κάμω πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ φανῶσι χρήσιμοι τῇ πατρίδι.

»Οὐχ ἦττον, ἐπαναλαμβάνω τὸ θέμα τοῦτο, διότι εἶνε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν συνεννοοῦμαι μεθ' ὑμῶν.

»Βλέποντές με χαίροντα τὴν εἵνοιαν καὶ προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, ἐνόμισαν ὅτι εἶμαι τὸ ὄργανον τῆς πολιτικῆς του πρὸς τοὺς Ἕλληνας... Τὴν ἀπάτην ταύτην καὶ κατέδειξα καὶ κατεπολέμησα. Ἡ Ρωσσία εἶνε τόσο μεγάλη καὶ ἰσχυρά, ὥστε δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ καταφεύγῃ εἰς μέγα τὸσον μικρὰ καὶ ἐπιτραχὴ, ἡ δὲ πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, βασιζομένη ἐπὶ τῶν συντηρητικῶν της ἀρχῶν, ἀπορρίπτει πᾶσαν ἔμμεσον ἢ ἰδιωτικὴν ἐπιρροήν, μὴ σπριζομένην ἐπὶ τοῦ δικαίου. Ἄλλως τε καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς αἱ τοιαῦται ἐπιρροαὶ μόνον ἀξιοκαταφρόντων ἀτομικὴν ἐπιτυχίαν κατώρθωσαν, τὸ δὲ πλῆθος καὶ τὸ ἔθνος καθόλου ὑπῆρξαν ἀτυχῆ θύματα. Ἡ Ρωσσία προστατεύει τοὺς Ἕλληνας, εἶνε ἐμὸς ἡμέτερος αὐτῶν καὶ αἱ συνθήκαι τῇ παρέχουσι δικαίωμα τοιαύτης προστασίας... Ἄλλ' αἱ συνθήκαι αὗται ἀκριβῶς καθιερώνουσι τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ὥστε οἱ Ἕλληνες δὲν δύνανται νὰ ἀπολαμβάνωσι τώρα τὴν ὑψηλὴν ταύτην προστασίαν, εἰμὴ διατηρουμένης τῆς ἐν Ἀνατολῇ εἰρήνης καὶ χάριν τῆς εἰρήνης.

»Τὰς ἀληθείας ταύτας, κατὰ βάθος αὐτὰς ἐννοῶν, προσεπάθησα νὰ πείσω περὶ αὐτῶν καὶ τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι ἀπατάθησαν πρὸς με, διὰ νὰ τοὺς κάμω νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι, ἂν ἡ Α. Α. Μ. μοι ἐπιτρέπῃ ἐνίοτε νὰ φροντίζω περὶ αὐτῶν καὶ νὰ τοὺς βοηθῶ εἰς τὰ νόμιμα συμφέροντά των, τοῦτο δὲν γίνεται διὰ νὰ σχηματισθῇ ρωσικὸν κόμμα ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ διὰ νὰ μ' ἀφήσῃ νὰ ἐκπληρώσω ἐντίμως καὶ δημοσίᾳ τὰ πρὸς τὴν γενέτειράν μου χώραν καθήκοντα.

»Ἐὰν λοιπὸν ὑπὸ ταύτην καὶ μόνην τὴν εἵνοιαν σὰς ὁμίλησαν περὶ τῶν προσπαθειῶν μου, τὰς ὁποίας κάμνω, διὰ νὰ βοηθῶ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ πτωχοὺς συμπατριώτας μου, νὰ ἐκπαιδευθῶσι καὶ ἀναπτυχθῶσιν ἠθικῶς καὶ πνευματικῶς, καὶ διὰ νὰ ἐνθαρρύνω τὴν ἰδρυσιν προκαταρκτικῶν σχολῶν ἐν Ἑλλάδι, ὁρθῶς σὰς εἶπον καὶ δὲν ἐπιθυμῶ τίποτε τόσο, ὅσον νὰ σὰς τὸ ἀποδείξω, βοηθῶν τὰς προσπάθειάς, τὰς ὁποίας κάμνετε, ὑπὲρ τοῦ σωτηρίου τούτου ἔργου. Ἡ Σπάρτη ἔχει ἀνάγκην τούτου ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην χώραν. Ἐργαζόμενος δὲ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς ἐκκλησίας, ὡς πράττετε, θὰ ἔχητε βεβαίως τὴν δόξαν νὰ ἐπιτύχητε.

»Ἄλλ' ἂς συνεννοηθῶμεν καλῶς. Μὴ πιστεύετε ὅτι ἐννοούμενοι διὰ τοιούτων καθιδρυμάτων μετ' ἄλλων ἐλληνικῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες ἔχουσι παρόμοια, θὰ γίνητε ἰσχυρότεροι πρὸς ἀντίπρα-

ξιν κατὰ τῆς δυνάμεως τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἢ ὅτι ἡ μικρὰ βοήθεια, ἥτις θὰ σὰς δοθῇ πρὸς συντήρησιν τῆς σχολῆς σας, θὰ εἶνε ἐγγύον μεγλειτέρων ἐπικουριῶν, τὰς ὁποίας θὰ ἡδύνασθε νὰ μεταχειρισθῆτε κατὰ βούλησιν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀνεξαρτησίας σας μετὰ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας.

»Ἐπιθυμῶ νὰ σὰς ὁμιλήσω καθαρὰ ὡς πρὸς τοῦτο, διότι αἱ ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας μοι ἔδωκεν ὁ κ. Καμαρινός, μὲ κάμνουν νὰ πιστεύω, ὅτι ραδιοῦργοι τινὲς σὰς ἔκαμον νὰ σχηματίσῃτε ἐσφαλμέναις ἰδέαις περὶ πάντων τούτων. Ἐπειδὴ δ' εἴσθε τόσο μακρὰν, δὲν εἶνε δύσκολον, ὡς καὶ ὁ ἴδιος παρατηρεῖτε, νὰ σὰς ἀπατήσωσιν.

»Ἄν τὰ σχολεῖα εὐδοκίμοις πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τοῦτο συμβαίνει, διότι εἶνε ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐκκλησίας καὶ μόνον διὰ τοῦτο ἡ Πύλη τὰ σέβεται. Ὅταν ὅμως ὑποπτεῖται, ὅτι τὰ καθιδρύματα ταῦτα δύνανται νὰ γίνωσιν ἐστίαί ἐπαναστάσεως καὶ ἀναστατώσεων, θὰ τὰ καταστρέψῃ καὶ οὐδὲν θὰ ἡδύνατο ν' ἀναγκασθῇ τοὺς καταδιωγμούς. Θὰ εἶχε πληρέστατον δίκαιον, διότι καὶ δικαίωμα καὶ καθήκον πάσης κυβερνήσεως εἶναι νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς διατηρήσεώς της.

»Ἰδρύνοντες λοιπὸν τὴν σχολὴν σας, ἔχετε πάντα ταῦτα πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἐξαργήσατέ τὴν ὀλοτελῶς ἐκ τῶν Πατριαρχείων καὶ μεταχειρισθῆτε καλοὺς διδασκάλους, ἵνα διδάξωσι τὴν ἐθνικὴν μας γλῶσσαν, τὰ θρησκευτικὰ, στοιχειώδη φυσικὰ καὶ ἱστορίαν.

»Ὁ κ. Περαιβός εἶνε λίαν ἀξιοσύστατος. Τὸν εἶδον ἐξασκοῦντα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου ἐν ταῖς δημοσίαις σχολαῖς Κερκύρας μετ' ἐπιτυχίας.

»Μὴ περιβάλλετε μηδεμίαν ἐπιδεικτικὴν τὸ νέον τοῦτο καθίδρυμα, ἀλλὰ θεωρήσατέ το ὡς παρὰ τῆς ἐκκλησίας.

»Οἱ ἀγαθοεργοὶ ἄνθρωποι, οἵτινες διὰ χρηματικῶν ἐσφορῶν συνέτειναν πρὸς ἐμφύχωσιν τῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι, συτήσαντες τὴν Ἑταιρίαν τῶν Φιλομούσων, οὐδέποτε εἶχον σκοπὸν νὰ ἰδρῶσιν μυστικὴν ἑταιρίαν, σκοποῦσαν τὴν ἀναστάσιν τῆς Ἀνατολῆς. Τούναντίον, ἔδωκαν καὶ δίδουσι βοηθήματά τινα, διὰ νὰ βελτιώσωσι τὴν ὑπάρχουσαν κατὰστασιν, βελτιώνοντας διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τὸ ἠθικὸν τῶν κατοίκων. Ἐὰν δ' οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἐκ τῶν ὁποίων παρακαλῶ νὰ μὲ θεωρεῖτε, ἡδύνατο νὰ ὑποθέσουν ὅτι ἡ καθόλου-λία θὰ ἐπωφελεῖτο τὰς ἀγαθὰς προθέσεις των, ὅπως παρασκευάσῃ λαθραίως νέας ταραχὰς ἐν τῇ ἀτυχῇ μας πατρίδι, πιστεύσατέ μοι, ὅτι ὅχι μόνον θὰ ἐπαυον νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν πτωχῶν καὶ περὶ σχολείων, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐλάβανον αὐστηρὰ μέτρα, ὅπως γίνῃ γνωστὴ ἡ ἀλήθεια, οἱ δὲ υποβολαῖς ἀποκαλυφθῶσι καὶ τιμωρηθῶσι παραδειγματικῶς.

»Πρέπει νὰ πεισθῶμεν, ὅτι δὲν ἐξήρτηται ἐκ τῶν ἀνθρώπων νὰ δημιουργῶσιν ἔθνη διὰ λόγον ἢ δι' ἀξιοματικῆς τιμῆς πράξεως, ἢ ν' ἀναγεννώσιν ἑαῖνα, τὰ ὅποια δὲν εὐρίσκονται πλέον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῶν λαμπρότητι. Τὰ μεγάλα ταῦτα γεγονότα ἐξήρτη-

ταί εκ τῆς θείας προνοίας, καὶ μόνως ταύτης αἱ ἀποφάσεις δύνανται νὰ δημιουργήσωσιν αὐτά. Ἡμεῖς δυνάμεθα μόνον νὰ ἀλληλοθωπώμεθα μετ' ἀγαπῆς καὶ ἀνευ ὀπισθοβουλίας, μετὰ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν ν' ἀποδώμεν χρηστὰ τέκνα τῆς ἐκκλησίας καὶ καλλίτεροι πατριῶται.

Ἡ παρὰ τοῖς εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Ὑπὸ ταύτην σὰς δικάσσει ὁ θεὸς νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ, καὶ πρέπει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ὑψίστου. Πᾶσα δ' ἄλλη ὑποβολὴ εἶνε ἀπατηλὴ καὶ τὸ σύνθημα ἐπικινδυνωτάτης ἐξάψεως παθῶν.

»Σεῖς, κύριε, ὡς ἡγεμὼν λαοῦ, ἀρεῖτε νὰ προφυλαχθῇτε ἐπιμελῶς ἀπὸ τοῦτο. Τοῦτο δ' ἔνεκα, σὰς εὐχαριστῶ, διότι μοὶ παράσχετε ἀφορμὴν νὰ ἐξηγηθῶ σαφῶς πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦτου.

»Ὁ κ. Καμαρινὸς θὰ συνάξῃ συνεισφοράς ὑπὲρ τῆς σχολῆς σας. Ἐλπίζω, ὅτι θὰ δυνηθῇτε νὰ τὴν ἰδρύσῃτε καὶ ὅτι θὰ εὐδοκησῇ. Θὰ συντείνω πρὸς τοῦτο προθύμως. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ τοιαῦτα καθιδρύματα δὲν δύνανται διὰ μίαν ν' ἀναπτυχθῶσι, βαθμιακὰ βοηθήματα θὰ σὰς εἶνε χρησιμώτερα. Πρὸς τὴν σκοπὸν τοῦτον, χεῖρ δυνάμενος νὰ σὰς παράσχῃ τὰ μέσον νὰ μοὶ μεταδίδῃτε τὰ αποτελέσματα τῶν προσπαθειῶν σας διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικῆς πρεσβείας. Θὰ μοὶ εἶνε πάντοτε εὐχαρίστητον νὰ ἐνώνω μετὰ τὰς ὑμετέρας καὶ τὰς ἰδικὰς μου προσπαθείας, ἀλλ', ἐπαναλαμβάνω, ὑπὸ τὸν ὅρον ἢ σχολῆς σας θὰ ἔχῃ μόνον σκοπὸν τὴν θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων σας Σπαρτιατῶν καὶ ὅτι θὰ διατελῇ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πατριαρχείου.

»Δέχθητε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξόχου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεώς μου.

»Ἐν Πετρούπολει, τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου 1820.

»Υπογ.

»Ι. ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ»

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΑΥΤΟΥ

Τὸ ταξείδιον γίνεται ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν μόνον διὰ τῶν αἰγυπτιακῶν τουρκικῶν ἀτμοπλοίων. Καὶ εἶνε ἀληθές, ὅτι ἐν ταῖς ἀτμοπλοίαις αὐταῖς καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπιβάται ἀπολαμβάνουσιν, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, καλῆς περιποιήσεως, ἀλλ' ἐν ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων ἐπιβατῶν τὸν πλοῦν τοῦτον, οἱ Ἕλληνες θὰ ἐταξίδευσον μετὰ περισσοτέρας, ἀσυγκρίτῃ τῇ λόγῳ, εὐχαριστήσεως. Ἰσως δὲ καὶ περισσότεροι θὰ ἐπαγγείλουν τὸ οὐχὶ ἐταξίδευσον διὰ τοῦς Ἕλληνας ταξείδιον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν γαίονα Παλαιστίνην. Ἀριστὸν

καὶ ἑταιρίαι καθιεροῦσαι γραμμάς ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἐκεῖθεν μέχρις Ἰωππῆς· ἐπὶ δὲ καὶ Βυρῆττου καὶ Κύπρου καὶ ἄλλων μερῶν. Τοῦτο θὰ ὠφείλει σημαντικῶς, ὅχι μόνον τοῖς ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκεῖσε Ἕλληνας, εὐδαίμονες ὄντας νὰ ἐπισκέπτονται τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐτοίμως ἔχοντας νὰ ἐπιχειρῶσι ταξείδιον ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, ὅσῳκις βλέπωσι σημαίαν ἑλληνικὴν καὶ γινώσκουσιν ὅτι καὶ κατὰ τὸν διάπλουν θὰ συζῶσι μετ' ἀδελφῶν ἑλλήνων.

Τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐπεσιζέσθην καὶ κατὰ τὸ 1862, ὡς καὶ ἄλλα μέρη τῆς Αἰγύπτου, καταβαίνων ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀπεβιβάσθην εἰς τὴν προκυμαίαν καὶ ἐπροσευκμην ἐν Ἀμαζῆς εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς μου, ἐβλεπον ὅλως ἄλλην, οὕτως εἰπεῖν, Ἀλεξάνδρειαν, ἐκεῖνη· ἦν ἐγίνωσκον κατὰ τὸ 1862. Οἱ ὁδοιποῦντες με ἐντὸς τῆς Ἀμαζῆς συμφώνουν μετ' ἐμοῦ, ἐπιπροσθέτοντες, ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς τελευταίας καταστροφῆς, καὶ ὅτι οἱ Ἀγγλοὶ, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατοχὴν τῆς Αἰγύπτου, πολλὰν καταβάλλουσι προσπάθειαν καὶ μεγάλην ἐπιδείκνυνται τάσιν πρὸς ἀνακταστικὴν τῶν διαφόρων τῆς μεγαλουπόλεως μερῶν ἐπὶ τὸ εὐρωπαϊκώτερον. Οὕτω, περιερχόμενός τις τὰς ὁδοῦ τῆς Ἀλεξάνδρειας, μάλιστα ὠρισμένας ὁδοῦς, συλλαμβάνει ἰδέαν, ὅτι εὐρίσκεται εἰς μεγάλην εὐρωπαϊκὴν πόλιν, εἰς Παρίσιον, εἰς Λονδίνον, ὑπερβαίνουσας μάλιστα τῆς Ἀλεξάνδρειας ἐν μέρει καὶ αὐτὰς τὰς μεγαλουπόλεις τῆς Εὐρώπης ὡς πρὸς τὴν καλλονὴν ἐν τῇ ποικιλίᾳ.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον σφόδρα με κτεθέλεγεν ἀνὰ πάσας τὰς περιόδους μου, ἐν ταῖς τῇ πόλει καὶ ἐν ταῖς πέριξ τῆς Ἀλεξάνδρειας, εἶνε ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ τις δύο βήματα χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἓνα Ἕλληνα. Συνήθως δὲ οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι εἶνε καλῶς ἐνδεδυμένοι, προσδίδουσι καὶ ἐκ τοῦ προσώπου καὶ ἐκ τῆς στάσεως αὐτῶν εὐγενοπρεπῆ χαρακτῆρα καὶ ἀνθρώπου μάλλον ἢ ἥττον ἀνεπτυγμένους καὶ ὑλικῶς ἀνηξαρτήτους. Ὅπου ἂν ἀτενίσῃ τις ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς μεγαλουπόλεως ἐκεῖνης, βλέπει ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἐπὶ διαφόρου εἶδους ἐμπορικῶν καταστημάτων, ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι πολλὰ καὶ χιλιάδες εὐπορούντων ἑλλήνων ἐμπορεύονται ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ. Δὲν ἠδυνάμην, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τὸν ὅποιον φέρω, νὰ ἐπισκερθῶ, νὰ καθίσω καὶ συνδιαλεχθῶ ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ μετὰ τῶν ἐκεῖ φουρτώντων ἐμπόρων ἐπανειλημμένως ὅμως ἐκεῖθεν διαβὰς καὶ ἀτενίσας μετὰ προσοχῆς πρὸς τοὺς ἐκεῖ καθήμενους, (ἐξῶθεν μάλιστα ὡς ἐκ τῆς θερμότητος), διέκρινα ὅτι μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν ἦσαν Ἕλληνες ἐμποροὶ καὶ πλοῦτοι. Οὐκ ὀλίγοι δὲ εὐπαιδευτοὶ καὶ ἐπιστήμονες Ἕλληνες μετέρχονται ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ τὸν δικηγόρον, τὸν ἱατρὸν, τὸν φαρμακοποιὸν καὶ ἄλλα· τινὰς δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐγνώρισκα ἐκ τοῦ πληθίου καὶ ἐλαβὼν μάλιστα παρ' αὐτῶν καὶ λίαν φιλόφρονας περιποιήσεις. Εἶνε δὲ περίεργον, ὅτι οἱ ἐκεῖ Ἕλληνες, πάσης τάξεως καὶ παντός ἐπαγγέλματος, κέκτανται ὅχι μόνον φιλόφρονος καὶ εὐγενῆ αἰσθήματα πρὸς τοὺς ἐξ Ἑλλά-